

N:o 23.

Ank. till Riksd. kansli den 3 maj 1892, kl. 3 e. m.

*Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 8, an-
gående väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t
med begäran om utarbetande af läroplan för högre folk-
skolan.*

Utskottet har fått mottaga en inom Andra Kammarerna af herr A. F. Liljeholm väckt motion, n:o 174, i hvilken föreslås,
»att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t tacktes låta utarbeta läroplan för högre folkskolan».

Motionären erinrar först derom, att den högre folkskolan leder sitt upphof från åtskilliga vid 1856—58 års riksdag väckta motioner, i hvilka bland annat yrkades, att »i den mån ett stigande intresse för folkbildningen föranledde en eller flera förenade kommuner att för saken göra någon uppoffring, staten borde genom understöd befrämja uppkomsten af högre folkskolor».

Den högre folkskolan skulle, hoppades man, kraftigt bidra till spridande af en sund upplysning bland de kroppsarbetande klasserna, och derigenom skulle dessa allt mer mogna för deltagandet i »fosterlandets och mensklighetens högre angelägenheter». Genom den nya skolan ville man fostra ynglingar, hvilka i sin kommande verksamhet skulle

blifva »välgörande föredömen» för dem, som hörde till arbetsklassen, samt »säkra stöd för ett allt mer och mer utveckladt kommunalväsen». Slutligen ville man genom den nya anordningen göra det möjligt för allmogens barn att förskaffa sig allmän medborgerlig bildning, utan att dess förvärfvande droge dem bort från fädernas yrken och lefnadsvanor, hvilket kunde befaras, om de allmänna läroverken måste anlitas.

Men oaktadt man byggde sina beräkningar och förhoppningar på den sanningen, att kunskap är magt, gingo de icke i fullbordan. De högre folkskolorna mottogos kyligt af allmogen, för hvilka de ursprungligen voro afsedda, och ännu i dag föra de ett tynande lif.

Såsom orsaker härtill framhåller motionären följande:

Tiden var ännu icke mogen för de tankar, hvarpå inrättandet af den högre folkskolan hvilade. Folkskolan hade ej verkat tillräckligt länge, för att insigten om en sann upplysnings vigt och betydelse skulle hafva hunnit genomtränga folkmedvetandet och dymedelst om-dana ett helt folks åskådnings- och tänkesätt. Syftet med den högre folkskolan var obestriddigen godt, men målet stod ej klart vare sig för den stora allmänheten eller för vederbörande myndigheter. Så blef hon t. ex. på åtskilliga ställen rätt och slätt en förberedande skola till de allmänna läroverken; på andra åter förberedde hon för något visst yrke. Bestämmelsen, att för inträde i högre folkskola skall fordras att »innehafva de kunskaper, hvilka i den egentliga folkskolan meddelas», åsidosattes. Derigenom blef denna skola en konkurrent till folkskolan i stället för en öfverbyggnad på densamma, hvartill hon ursprungligen var ämnad.

En brist ligger äfven deri, att den högre folkskolans verksamhet varit begränsad till landsbygden. Högre folkskolor äro, enligt motionärens uppfattning, behöfliga icke endast på landsbygden utan äfven i städerna. För de stadssamhällen, som i följd af 1890 års riksdagsbeslut afhändes sina undervisningsanstalter (småläroverken), skulle ifrågasvarande skolform, praktiskt anordnad, utgöra en fullgod ersättning. Men som det nu är ställdt, låter detta sig icke göra. De ynglingar, som vilja egna sig åt den mera omfattande handelsverksamheten och den högre industrien, kunna inhemta därför erforderliga insigter och färdigheter i de allmänna läroverken och de högre fackskolorna. Men hvar skall det stora flertalet af ynglingar, som vilja egna sig åt handtverket, den mindre omfattande handeln och industrien, få lämplig förbildning? Att det allmänna läroverkets lägre klasser icke mäga gifva dem en för det praktiska lifvets värf afpassad bildning, torde vara klart.

Dertill kommer, att förtroendet till folkskolan år efter år blir allt allmännare, så att hon på många ställen är på god väg att blifva den enda skola, i hvilken handtverkaren, den mindre handlanden och den lägre tjenstemannen m. fl. sätta sina barn. Flertalet af dessa barn komma att egna sig åt just sådana näringslifvets områden, som här äro i fråga. För att kunna göra det med hopp om framgång, och för att vår konstfärdighet och arbetsduglighet må stå i jemnhöjd med andra nationers, behöfva de inhemta mera, än egentliga folkskolan kan meddela. Men hvar?

Att en öfverbyggnad på folkskolan är af behovet påkallad, anser motionären till fullo ådagalagdt. Efter hans förmenande eger man i den högre folkskolan en historisk grund, på hvilken denna öfverbyggnad enligt följande hufvudgrunder skulle kunna åstadkommas:

1. Skolans uppgift skulle vara att på grundvalen af den vanliga folkskolebildningen meddela en fortsatt undervisning, afpassad för det praktiska lifvets behof och särskildt lämpad för dem, som vid 14 eller 15 års ålder afsluta sina skolstudier och afgå till yrken och näringar.

2. Skolan skulle vara två- eller treårig (från det 13:e till 14:e eller 15:e) och såsom villkor för inträde skulle fordras att hafva inhemtat det kunskapsmått, som i en väl ordnad folkskola kan bibringas.

3. Tillträde till högre folkskola skulle stå öppet för så väl gossar som flickor.

4. Högre folkskola skulle kunna upprättas på sådana orter (såväl i stad som på land), der behovet af en dylik undervisningsanstalt gjorde sig gällande.

5. I högre folkskola skulle undervisning meddelas i följande läroämnen: kristendomskunskap (bibelläsning), modersmål, räkning, geometri, historia, geografi, naturkunnighet, bokföring, teckning, sång, gymnastik, trädgårdsskötsel (i skolor på landet) och slöjd. (I högre folkskolan i städerna borde ett främmande språk — engelska eller tyska — vara obligatoriskt.)

6. Kostnaderna för skolan skulle bestridas dels af kommunen, dels af staten efter samma grunder, som nu gälla för högre folkskolan.

7. Framstående folkskollärare och lärarinnor, som, på sätt Kongl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskrifva, aflagt en högre lärareexamen, borde vinna anställning vid denna skola.

Genom en dylik öfverbyggnad på folkskolan skulle — yttrar motionären till sist — frågan om småläroverken vinna sin naturligaste lösning.

Utskottet delar fullständigt motionärens uppfattning rörande de nuvarande högre folkskolorna. Trots sitt goda syfte föra dessa skolor onekligen ännu i dag ett tynande lif. Till bestyrkande häraf behöfver utskottet endast anföra följande fakta:

Under nedannämnda år funnos i hela riket följande antal högre folkskolor:

Åren 1864—65.....	9	högre folkskolor.
» 1866—73.....	10	»
» 1874.....	11	»
» 1875—78.....	12	»
» 1879.....	13	»
» 1880—81.....	12	»
» 1882—84.....	13	»
» 1885.....	12	»
» 1886—90.....	11	»

De högre folkskolornas antal har sålunda aldrig öfverskridit 13. Under 25-årsperioden 1865—90 ökades deras antal från 9 till 11, samtidigt hvarmed folk- och småskolornas antal ökades från 6,133 till 10,560.

Lärjungeantalet i de högre folkskolorna har aldrig öfverstigit 377 och var år 1890 endast 271.

Den samlade lärarecorpsen räknade 1882—84, då den var som störst, 15 man och hade 1890 nedgått till 12.

Högsta statsbidraget för dessa skolor utgick år 1883 med 15,600 kronor. År 1890, det sista år för hvilket officiella uppgifter föreligga, var statsbidraget 13,200 kronor.

Hvad undervisningen angår, behöfver endast påpekas, att år 1890, då skolornas antal var 11, *helsolära* förekom blott i en enda skola, *svensk stats- och kommunalkunskap* blott i 4, *linearritning* blott i 2 (i den ena af dessa endast $\frac{1}{2}$ timma i veckan), *bokhålleri* blott i 4, *gymnastik* blott i 5, *tyska* blott i 2 och *engelska* blott i 1 skola.

Det synes sålunda vara otvifvelaktigt, att väsentliga grundfel finnas i hela anläggningen, eljest vore ett dylikt resultat af mera än 30 års utveckling icke tänkbart.

Motionären har sålunda rätt deruti, att en omorganisation af den högre folkskolan är nödvändig.

Denna fråga sammanhänger emellertid på det närmaste med den på dagordningen stående frågan om småläroverkens ombildning. Såväl riksdag som regering synas numera vara ense derom, att en ombildning

af dessa läroverk måste företagas. I hvilken rigtning denna kommer att ske är deremot ännu icke fullt klart.

Å ena sidan yrkas, att de ombildade småläroverken göras till verkliga öfverbyggnader på folkskolan med en inträdesålder af 12 år och med kostnadsfri undervisning.

Från andra sidan yrkas att de mindre läroverken visserligen i åtskilligt böra omdanas, men att de, liksom nu är fallet, delvis böra vara parallela med folkskolan (inträdesåldern skulle sättas till 9 eller 10 år), och att terminsafgifter skulle i dessa skolor få upptagas.

Den förra meningen har vid innevarande riksdag tagit sig uttryck i en motion (n:o 96). I denna motion, som legat under annat utskotts behandling, framställes förslag om småläroverkens ombildning till öfverbyggnader på folkskolan. Hufvudgrunderna för ordnandet af de skolor, som begäras i motionen n:o 96, äro alldeles desamma som de, hvilka framställas i den föreliggande motionen.

Om utvecklingen skulle gå i denna rigtning, om alltså småläroverken skulle komma att ersättas med en ny praktisk skolform, byggd på folkskolan, så har man i och med detsamma ett antal *verkliga* högre folkskolor af just den beskaffenhet, som motionären önskar. Dessa nya högre folkskolor skulle redan från början hafva att öfvertaga det i åtskilliga afseenden ganska rika arvet efter »småläroverken»: dels dessas betydande ekonomiska tillgångar, dels det synnerligen lifliga intresse, som vederbörande kommunala myndigheter för ifrågavarande läroverk ådagalagt och fortfarande ådagalägga. Man skulle således på denna väg genast kunna få ett ganska stort antal högre folkskolor, omfattade med lifligt intresse och utrustade med jemförelsevis goda ekonomiska resurser (statsbidraget till ett enda ombildadt läroverk skulle ju enligt den för årets riksdag framlagda statsverkspropositionen uppgå till mer än 9,000 kronor). Det är klart, att den nya skolformen under sådana förhållanden skulle komma att framvisa resultat, som kunde locka till efterföljd och inom kort leda till upprättande af dylika öfverbyggnader på folkskolan ej blott i alla städer, utan dessutom på alla andra mera betydande orter. De nuvarande fåtaliga högre folkskolorna skulle då helt visst så småningom uppgå antingen i dessa nya öfverbyggnader på folkskolan eller ock i folkhögskolan.

Skulle åter fråga om småläroverkens ombildning lösas i den rigtningen, att inträdesåldern sättes till 9 eller 10 år och kommunerna lemnas rätt att upptaga terminsafgifter, då blir det utan tvifvel nödvändigt att vid sidan af dessa läroverk få upprättade *särskilda* fortsättningsläroverk för sådana elever, som genomgått folkskolan. Då torde det

vara lämpligt att söka få den nuvarande högre folkskolan omorganiserad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med *motiveringen* i den föreliggande motionen. Denna omorganisation borde gå derpå ut,

att staten ger sitt erkännande och understöd äfven åt högre folkskolor i städerna,

att detta understöd tilltages vida rikligare, än för närvarande är fallet,

att karakteren af öfverbyggnad på folkskolan (»mellanskola», d. v. s. läroverk för öfvergångsåldern) strängare upprätthålles, och

att den högre folkskolans uppgift blir att på grundvalen af den vanliga folkskolebildningen meddela en fortsatt undervisning, afpassad för det praktiska lifvets behof och särskildt lämpad för dem, som vid 15—16 års ålder lemna skolan för att öfvergå till yrken och näringar.

I det sväfvande skick, i hvilket frågan om småläroverken för närvarande befinner sig, torde det emellertid ej vara lämpligt att nu besluta sig för en omorganisation på ett eller annat sätt af den högre folkskolan. Och äfven om utskottet skulle finna tidpunkten vara inne för en dylik omorganisation, skulle det vara förhindradt att derom framställa begäran. Ehuru hela motiveringen i den föreliggande motionen går ut på en fullständig omgestaltning af den nu i förtynande stadda högre folkskolan, inskränker nemligen motionären sitt yrkande till en riksdagsskrifvelse med anmodan till Kongl. Maj:t att låta utarbета en »läroplan» för högre folkskolan.

Hvad nu till sist angår detta *yrkande*, så finner utskottet detta vara väl obetydligt för att påkalla någon Riksdagens åtgärd. Kongl. Maj:t har af eget initiativ tvenne gånger låtit utarbета läroplaner för våra folk- och småskolor. Om Kongl. Maj:t anser utarbetandet af ett häfte kursfördelningar och schemata för våra 12 högre folkskolor vara af någon vikt och betydelse för dessa skolor, lär han nog ej underlåta att derom gå i författning, utan att Riksdagen derom behöfver påminna.

Såsom utskottet i det föregående sökt visa är hvad som kräfvades icke en »läroplan» utan en fullständig *omorganisation* af den högre folkskolan, för så vidt nemligen denna skall fortvara. Fara värdt är att, om motionärens skrifvelseförslag i år skulle bifallas, de förslag, som måhända ett följande år kunna framkomma om de högre folkskolornas omgestaltning i enlighet med motionärens motivering, blifva lemnade å sido på den grund, att man så nyss skrifvit till Kongl. Maj:t om dessa skolor och därför nu bör låta dem vara i fred någon tid.

Genom utarbetandet af en läroplan — den måtte vara huru utmärkt som helst — kan för öfrigt i ingen mån vinnas det mål, som motio-

nären i främsta rummet synes åsyfta, nemligen möjliggörandet af högre folkskolors upprättande äfven i städerna. Enligt motionärens mening skulle den högre folkskolan, praktiskt anordnad, kunna blifva en fullgod ersättning för de redan indragna eller till indragning ifrågasatta småläroverken. Men härför behöfves en ändring i kongl. kungörelsen den 16 juni 1875 angående anslag till högre folkskolor.

Såsom det för närvarande är stäldt, låter det sig hvarken göra att *ersätta* småläroverken med högre folkskolor eller *vid sidan* af de allmänna läroverken upprätta högre folkskolor i de större städerna. Detta hindras af tvenne i förenämnda kongl. kungörelse inskjutna ord: nämnda skola definieras der som en sådan, hvilken inrättas »för en eller gemensamt för flera församlingar *på landet*».

Det var alltså tillvaron af dessa tvenne sistnämnda ord och icke saknaden af en läroplan, som vållade, att Kongl. Maj:t under fjoråret nödgades säga nej, då en af våra mindre städer ingick med ansökan om statsbidrag för upprättande af en högre folkskola i ifrågavarande stad.

Då alltså utskottet i likhet med motionären anser en omorganisation af de högre folkskolorna vara hufvudsaken, men det nu af honom föreslagna skrifvelseförslaget om utarbetande af en s. k. läroplan kan, om det bifalles, möjligen föranleda, att denna omorganisation fördröjes, föränlåtes utskottet hemställa,

att motionen ej må föranleda till någon kammarrens åtgärd.

Stockholm den 29 april 1892.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.
